

טיוטא אפא אריכה אפונית

כישורי-חיים

תוכנית ליבה לכיתות ד'

מותאמת לבתי הספר במגזר הממלכתי-דתי

שיעור פתיחה

התבססות בקבוצה החברתית של הכיתה

התוכנית הותאמה לממ"ד ע"י:

מרים רביבו, הרב אביהוד בן יהודה, חגית וילצ'יק ונועה רוזנטל

טיוטא פא אריכה פאונות

מפגש מס' 1: פתיחה - חוזה לשיעורי כישורי חיים

שיעור הפתיחה הוא בבחינת הזמנה להיכרות עם תכנית כישורי חיים. במהלך המפגש יזהו התלמידים מצבים שונים בחייהם. ישוחחו על חוויות ועל התנסויות שלהם עם עצמם, עם חבריהם, עם משפחתם ובבית-הספר, ויכירו מה הם חושבים, מרגישים וכיצד הם מתנהגים במצבים אלו. עם אילו קשיים הם מתמודדים במצבים השונים וכיצד אפשר ללמוד להתמודד אתם.

מטרה נוספת של שיעור הפתיחה היא ליצור חוזה שישמור על אווירה בכיתה שתאפשר הקשבה, פתיחות, אמון וכבוד מצד התלמידים.

מהלך

1. התלמידים יישבו בקבוצות. המורה תניח במרכז כל קבוצה רצועות בריסטול עליהם משפטי פתיחה לסיפורי אירוע מתחומי חיים שונים של ילדים ורצועות ריקות.

- פרצו לי ל- ICQ...
- לא הזמינו אותי למסיבת ההפתעה של תהילה ...
- אני לא אוהבת ללכת לישון אצל חברות ...
- הצבעתי והמורה לא נתנה לי רשות דיבור ...
- עד שאמא הסכימה לקנות לי נעלי ... גם לליטל קנו ...
- לא הצלחתי במבחן במדעים ...
- חברה שלי דיברה איתי בשיעור והמורה האשימה אותי ...
- נדב רימה בכדורגל ...
- עומר לקח לי את העט ואמר שזה שלו ...
- לא נבחרתי בבחירות למועצת תלמידים ...
- לא קיבלתי תפקיד במסיבת חנוכה ...
- תלו את הציור שלי בכניסה לבית הספר ...
- אמא לא הסכימה לקנות לי ... כמו לכל החברים שלי ...
- אבא לא הסכים שאלך לסרט בקניון ...
- קבעתי עם חברה לשחק יחד בהפסקה, ובסוף היא שיחקה עם אחרות ...
- כיתה ה' תפסה לנו את מגרש הכדורגל למרות שהיום זה התור שלנו במגרש ...
- אבד לי ...
- נשארתי בבית לבד ...
- אני לא יודע במה לבחור ...
- אמא לא הרשתה לי לסיים את המשחק במחשב
- המורה כעס כי לא נטלתי ידיים
- הייתי רוצה שיהיה לי שיער אחר ...
- הייתי רוצה להיות חברה של הילדה הכי מקובלת בכיתה ...
- גיא ביקש שנרשום את השם שלו בעבודה בתנ"ך למרות שהוא לא עשה כלום ...
- המורה הסכימה שאשב ליד ...

2. כל תלמיד יבחר משפט אחד שמדבר אליו ויכתוב על פיו סיפור אירוע קצר.

כישורי חיים לכתה ד' מותאם לבתי הספר בממלכת-דתי

סיוטא פפא אריכה פפונות

3. בזוגות יספרו הילדים את הסיפורים שכתבו (לשיקול דעת המורה האם לעבוד בהמשך בזוגות או להדגים בדרכים שונות).
4. כל אחד בתורו יתייחס לסיפור של בן זוגו: יעודד, יסייע, יציע פתרון, יביע דעה וכד'.
5. דיון במליאה:

הערה:
הדיון יאיר את ההיבטים הבאים:

- מהם הנושאים והחוויות שמעסיקים את ילדי הכיתה?
- איך מרגישים המספרים והמאזינים כשמשתפים בחוויות אישיות?
- איך מרגיש המספר כשאחר מתייחס לדבריו?

- שאלה ראשונה: מה קרה בזוגות? (השאלה מנוסחת באופן רחב ופתוח על מנה לאפשר התייחסויות מגוונות לאינטראקציה שהתרחשה בזוגות).
 - שאלה שנייה: אלו רגשות, מחשבות ותחושות יש לכם בעקבות העבודה בזוגות?
 - שאלה מסכמת: מה אפשר ללמוד מההתנסות? המורה יכולה לבקש מהתלמידים לענות על השאלה או לסכם עבורם (בהתייחס לתכנים שעלו בשאלות הרשומות במסגרת למעלה).
6. המורה תסביר לתלמידים שבשיעורי כישורי חיים ישוחחו בכיתה על מצבים מהחיים, ישתפו במחשבות וברגשות וילמדו ביחד על אפשרויות מגוונות להתנהלות במצבי חיים שונים.
- הערה למורה: אם מתעורר קושי לבצע את התרגיל בזוגות, קיימת אפשרות להדגים זאת באמצעות סימולציות, משחק תפקידים ועוד (ובלבד שלא לוותר על מיומנות חשובה זאת).
7. במליאה תוצג השאלה: כדי שנוכל לדבר בכיתה על נושאים אלו, איזה כללים ונהלים כדאי שניצור? יערך דיון קצר בהצעות התלמידים והמורה.
- חשוב להתייחס למרכיבים הבאים:
- א. הקשבה זה לזה מבלי להתפרץ לדברי האחר.
 - ב. דיבור לפי תור, על-ידי הצבעה וכד'.
 - ג. בחירה אישית מתי להשתתף בסבב ואם בכלל.
 - ד. קבלת דברי האחר כפי שהם ללא התייחסות מזלזלת וללא ביקורת.
 - ה. מתן יחס של כבוד זה לזה ושמירת הפרטיות של כל ילד וילדה.
- החווה יכול כללים ונהלים שייקבעו בין התלמידים לבין המורה.
8. את נהלי החווה שנקבעו בדיון הכיתתי ירשמו המורים על בריסטול ויתלו אותו במקום בולט בכיתה. במהלך השיעורים יבדקו התלמידים את מידת הצלחתם בשמירה על הנהלים – על אילו נהלים התקשו לשמור, ומדוע וכיצד ניתן לשפר להבא את השמירה על הנהלים.
- הערה למנחה: כדאי להוסיף את התייחסות התפיסה היהודית-דתית בפרקי אבות פרק ה' משנה

12.

כישורי חיים לכתה ד' מותאם לבתי הספר בממלכת-דתי

טיוטא ללא עריכה לשונית

(מתוך ספר כישורי חיים לממ"ד עמ' 117-118)

ממקורותינו – לנושא תרבות הדיבור וההאזנה

תרבות השיחה, הדיבור וההאזנה מרוכזים ומתמצים בתפיסה היהודית-דתית בפרקי אבות, פרק ה', משנה ז'.

הגולם בתפיסת המשנה הוא אדם שלמד ורכש לו מעלות שכליות ומעלות המידות, אלא שהן אינן שלמות אצלו, אלא משמשות אצלו בערבוביה, והוא אינו משתמש בהן בצורה מתוקנת. הוא נקרא "גולם", כאנלוגיה לעולם החי, לגולם שנגמרה צורתו, אבל הוא עדיין חסר שכלול ושיפור יסודי.

בעל "תפארת ישראל" ממיין את דברי המשנה לפי סדר של "שבעה דברים", והוא מבחין הן במידות של נימוסים ודרך ארץ הנדרשים במהלכה של שיחה קולחת ורצופה, והן בהתנהגות הנדרשת במצבים של ויכוח או חילוקי דעות.

מצבי שיחה	ההתנהגות הרצויה
1. לפני הדיבור	אינו מדבר בפני גדול ממנו בחכמה ובמניין
2. באמצע הדיבור	אינו נכנס לתוך דברי חברו
3. בסיום דברי חברו	אינו נבהל להשיב
4. בתחילת דבריו	שואל כעניין ומשיב כהלכה
5. בהארכת דבריו	אומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון
6. בהתעורר הספק	על מה שלא שמע אומר לא שמעתי
7. כשחולים עליו בסיום דבריו	ומודה על האמת

בפירוט להלן, ניתן לעמוד על התפיסה היהודית של מערכת היחסים הבין אישיים, להבחין במגמה הדידקטית שבדברים, בדרישה ליושר אינטלקטואלי ולסדר חשיבה הגיוני, בהקפדה על דיוק הדברים ואימותם.

1. לפני הדיבור: "אינו מדבר לפני גדול ממנו" וגו'.

לא רק שאינו מדבר מפני הענווה וההתבטלות בפני הגדול ממנו בחכמה, אלא "שלעולם ידבר בלשון כבוד" עם כל אדם ובכל הנסיבות.

2. באמצע הדיבור: "ואינו נכנס לתוך דברי חברו".

האיפוק ואורך הרוח, היכולת להאזין, נדרשים כאן לא רק כלפי ה"חכם", אלא כלפי כל אדם, וכך גם במאמר בן-סירא, בפנייתו הדידקטית: "בני, אל תשיב דבר בטרם תשמע ובתוך שיחה אל תדבר!"

3. בסיום דברי חברו: "ואינו נבהל להשיב".

עמדה זו באה לידי ביטוי במקורותינו במאמרים שונים, כגון: "הוי זהיר לשמוע יותר מלדבר" (יומא ז', ע"א), "הוי פיקח ושתוק", "סייג לחכמה שתיקה" (אבות ג', י"ג) "דברי חכמים בנחת נשמעים" (קהלת ט', י"ז), "חכם יחריש עד בוא עתו" (בן סירא, ו', ו').

4. בתחילת דבריו הוא: "שואל כעניין ומשיב כהלכה".

כישורי חיים לכתה ד' מותאם לבתי הספר בממלכת-דתי

טיוטא פא אריכה פאשונות

איננו מדבר לשם התנצחות גרידא, אלא מביע את דעתו בהתייחסות לעניין שעליו מדובר. בהרחבת הדברים במקורותינו ניתן לעמוד על קריטריון ללומד הנבון: "פשיטא חריפא קטרוו ידע" (חכם המחודד ניכר בקושיותיו), "שאלת החכם חצי חכמה – שאלת חכם חצי תשובה".

5. **בהארכת דבריו:** "ואומר על ראשון ראשון" וגו'.

הדברים באים להורות על מידת דרך ארץ, של ארגון דרכי שיחה וחשיבה לפי סדר הגיוני, כדוגמת המופת הראשונה המצויה בסיפור המקראי. למשל בשיחתם של אליעזר ורבקה.

6. **בהתעורר הספק:** "ועל מה שלא שמע, אומר לא שמעתי".

חייב אדם לדקדק במסירת הדברים ששמע מרבותיו, ולהבהיר לשומעים מה הדברים שהוא אומר מסברתו – "שאם יש לו דברה באיזה דבר, לא יאמר ששמע אותה מרבותיו כדי שתתקבל, אלא הוא מודה ואומר לא קיבלתי אותה מרבותי, וזוהי סברתי אני". וכך במקור אחר: "האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם". מאמרים אלה מכוונים בייחוד לגבי דברי הלכה ולמורים הלכה, אך גם היום ניתן לראותם כמאמרים דידקטיים, הבאים להקנות לאדם, מלבד נימוסים ודרך ארץ, גם מידות של מוסר והגינות בשיחה.

7. **כשחולקים עליו בסיום דבריו:** "ומודה על האמת".

ניתן לראות דברים אלה לא רק בהקשר לוויכוח בין לומדי תורה, אלא לכל ויכוח – חייב אדם, כשנוצחים אותו בדברים, להודות על אמיתות הדברים - אינו מתעקש לעמוד על דעתו ואינו בוש לומר "טעיתי".

סיכום

מן המקורות שהובאו במבוא זה, עולה יחסה של היהדות לכוחן ולחשיבותן של מילים. על פי היהדות, קיים דירוג בדרכי התקשורת הבין-אישית.

הרמה הגבוהה ביותר בתקשורת בין-אישית היא התקשורת המילולית, ובתחום המילולי יש במקורות הכוונה והדרכה לדרכי הבעה וקליטה שונות.